

ENTREVISTA

Roberta Bacic, investigadora en drets humans i col·leccionista d'arpilleres

Eugènia Riera

Institut Català Internacional per la Pau

Roberta Bacic, investigadora en drets humans i col·leccionista d'arpilleres

Roberta Bacic, nascuda a Xile i resident a Irlanda del Nord, és fundadora de Conflict Textiles, una col·lecció d'arpilleres molt significativa a nivell mundial. Professora de filosofia i anglès de formació, i investigadora en temes relacionats amb els drets humans, Bacic s'endinsa en el món de les arpilleres durant la dictadura xilena d'Augusto Pinochet. L'ús de l'artesanía tèxtil li permet denunciar la repressió i la violència que viuen especialment les dones xilenes, un llenguatge que més tard exporta a altres països a través de la seva col·lecció, també a Catalunya.

Les arpilleres són una forma artística de denúncia, de resistència política, de teràpia, de participació social... Com i per què neixen?

Les arpilleres neixen a Xile als anys 70 fruit d'una necessitat emergent de dones que estaven vivint la repressió política en primera persona; dones a qui estaven arrestant els seus marits, companys, fills o pares... desapareguts, torturats, empresonats o exiliats. En aquest context, es produeixen dos fenòmens: d'una banda, la necessitat d'aquestes dones d'actuar davant el que està passant, de denunciar, de ser capaces de ser actores de les seves històries; de l'altra, la necessitat de sobreviure perquè són elles les que adquireixen el rol importantíssim de manutenció de la família. De fet, a partir de l'any 73 -després del cop militar- les dones, que fins aleshores moltes vegades es quedaven a casa per cuidar els fills, han d'assumir un doble rol: de mare que proveeix els ingressos i de dona que busca el seu familiar desaparegut. És així que comencen els tallers d'arpilleres tal com les coneixem ara.

Abans no existien, doncs?

Existien treballs tèxtils, com els de la famosa folklorista xilena Violeta Parra, però a nivell de tècnica són totalment diferents. Les arpillerses de Violeta Parra són a gran escala i brodades, i tracten sobre temes socials, mentre que les que jo col·lecciono es treballen amb retalls de material usat, per exemple amb tela de faldilles de les mateixes dones. A més, el brodat és un element addicional per adherir les peces però no és el central.

Les seves arpillerses posen al centre la denúncia de la repressió política?

Amb les que jo treballa sí. Però volen ser també una narració de la vida quotidiana a través dels fets polítics. Per exemple, hi ha una arpillera que es diu “Corte de agua” que mostra la capacitat de les dones d’organitzar-se davant dels talls d’aigua motivats per la repressió política. En aquesta conjuntura, les dones representen la seva quotidianitat i com les circumstàncies que les envolten han canviat la seva vida quotidiana.

“ Les arpillerses neixen a Xile de la necessitat de les dones d’actuar davant la repressió que pateixen ”

La tècnica de les arpillerses s’ha convertit també en un element d’apoderament de les dones?

Les arpillerses han estat una manera d’apoderament, però també de denúncia, de testimoni i de preservació de la memòria. I no és simplement una tècnica, jo prefereixo parlar de llenguatge, perquè hi ha arpillerses fetes amb molt poca tècnica, per dones que en sabien molt poc de cosir, però el seu art rau en el fet de poder comunicar el que volen dir. És el llenguatge de transmetre la vida completa de les dones, amb una càrrega política i social. Com deia Primo Levi, quan un viu situacions extremes com els camps de concentració, les paraules no són suficients per descriure aquestes vivències i cal buscar noves formes. I una d’aquestes formes és l’artesanía tèxtil, que la dona pot

continuar treballant a casa seva; mentre va cosint va utilitzant el banc del temps: el temps de reflexió i el temps del rellotge.

És un llenguatge exclusiu de les dones?

Jo diria que és un llenguatge prioritari de les dones. Els homes han tingut altres maneres de testimoniar el que els ha passat (per exemple des de la presó) i en algunes cultures -africanes- són els homes els que fan els teixits mentre les dones treballen la terra. Però les arpilleres xilenes han estat fetes majoritàriament per dones i per això narren com els fets violents interrompen el curs de la seva vida quotidiana i mostren el dolor de la pèrdua o desaparició dels marits, companys o fills. D'aquesta manera aquestes dones es converteixen en autores de la seva pròpia història, prenen autoria de la seva pròpia vida, s'empoderen per tenir un rol viu i actiu.

Com s'organitzen les primeres dones per cosir?

Durant la dictadura militar a Xile, la major part dels tallers van rebre el suport de l'Església Catòlica xilena, que va donar espai físic i material perquè es poguessin desenvolupar, i després els teixits es van exportar a través de la Fundació Solidaritat. Va ser una exportació massiva d'arpilleres, en van sortir milers a l'exterior, en un temps de silenci. En un primer moment es van ignorar perquè eren vistes com a simples teixits de dones, però després, quan van descobrir el seu valor, les arpilleres van ser proscrites i durant molts anys es van considerar subversives.

“ Les arpilleres han estat una manera d'apoderament de les dones, però també de denúncia, de testimoni i de preservació de la memòria ”

Com han evolucionat des d'aleshores?

De diferents maneres. Per exemple, ara les arpilleres s'utilitzen també com a part d'art-teràpia, per treballar traumes, sobretot amb dones que han viscut situacions de violència domèstica o violència sexual. I també s'han utilitzat amb altres objectius de denúncia, més enllà dels polítics, s'han treballat a les escoles i com a tècnica per recuperar testimonis informals de fets denunciabls.

La tècnica neix a Xile però s'ha treballat a molts altres països. On han tingut més repercussió?

La major part dels treballs que s'estan fent a altres llocs han nascut a partir d'exposicions que hem fet d'arpilleres de la col·lecció Conflict Textiles. Altres dones han descobert la necessitat d'expressar-se a través d'aquest llenguatge. Per exemple a Irlanda del Nord, on jo visc i on el conflicte és viu i continua fort, les dones han començat a conversar sobre el que ha passat a les seves comunitats a través de les arpilleres. També a Catalunya, on vaig fer una primera exposició l'any 2008, les dones de l'Ateneu de Sant Roc, a Badalona, fan tallers d'arpilleres que inclouen una reflexió de la guerra civil espanyola i justament aquesta tardor es pot visitar la mostra "Arpilleres en acció: Refugiats". També s'estan treballant les arpilleres al País Basc, a l'Argentina, a Anglaterra... hi ha una proliferació de l'ús de l'arpillera com a forma de llenguatge i conversa a través del material tèxtil, i tots ells són espais que faciliten a les dones narrar les seves pròpies narratives.

“ És un llenguatge de transmissió de la vida quotidiana de les dones, amb una càrrega política i social ”

Com arriba vostè a gestionar la col·lecció d'arpilleres més important a nivell mundial?

Jo soc xilena, vaig passar tota la dictadura militar a Xile, i camino amb les arpilleres des de l'any 1975. Han estat part connatural de la meua vida però és quan arribo a Irlanda del Nord quan em demanen noves modalitats de treballar amb les comunitats enfrontades

pel conflicte, i jo recorro a les arpilleres. Llavors és quan vaig començar a retrobar teixits que havia adquirit i regalat, i els vaig col·leccionar. En van entrar més i més, a través de donacions també, i ara la col·lecció *Conflict Textiles* té més de 300 peces documentades. És l'arxiu més complet que existeix a nivell internacional, un arxiu que jo anomeno "dialogant" perquè no és només el tèxtil per si sol, sinó que pot ser usat per a una exposició, una conferència, la portada d'un llibre, etc., i interactua amb activitats associades a l'exposició.

De la seva extensa col·lecció, hi ha una arpillera que vostè se sent molt pròpia: l'Arpillera Peruana, que il·lustra l'experiència de la violència de les dones afectades pel conflicte entre el govern del Perú i a l'organització Sendero Luminoso. Què representa?

Aquesta arpillera, anomenada "Ahir i avui. Les dones de Kuyanakuy", que avui és part del *Lugar de la Memoria, la Tolerancia y la Inclusión Social* del Perú, va tenir per a mi una ressonància important perquè la vaig fer servir per il·lustrar com es podia treballar el conflicte a Irlanda del Nord. Me la va prestar una companya, Gaby Franger, de "Dones d'un sol Món - Museu de la Dona d'Alemanya" i mostra com les dones afectades a una banda i altra del conflicte tenen més coses en comú que no pas diferències. Totes les dones, d'un costat i de l'altre, eren pobres, desplaçades, havien perdut marits i fills... estaven unides per aquesta situació més que dividides. És una manera de dir que hem de buscar el que ens uneix, perquè les divisions alimenten seqüeles.

És un bon exemple de com les expressions artístiques poden contribuir al treball de construcció de pau.

Sí, i aquesta contribució es fa a través d'assumir un rol absolutament participatiu en la creació de generar espais d'apoderament i de visibilització de les violacions de drets humans. La construcció de pau es basa en la capacitat de treballar els temes que han interromput la vida. Per exemple, les dones han après a través de les arpilleres a viure amb un dolor que no oblidaran. La persona que ha perdut el seu fill no pot oblidar. Una comissió de la veritat és important a nivell social però com es reforcen els aspectes de la vida per seguir endavant? Aquí és on és important el treball en comunitat, reforçar els llaços de la comunitat, perquè el que li passa a un també els passa a altres.

Fotografia : Martin Melaugh. “Día de Visita”, per Victoria Diaz Caro.

© Generalitat de Catalunya